

Institucionalizace uživatelů pobytových sociálních služeb a proces dekarcerace

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.

"Společnost je bláznivý útulek vedený jeho svěřenci."

(Goffman)

Obsah

1. **INSTITUTE**
2. **TOTÁLNÍ INSTITUTE**
3. **INSTITUCIONALIZACE**
4. **HOSPITALISMUS**
5. **DEKARCERACE**

Instituce

- „Instituce mají vždy svou historii, které jsou výsledkem. Není možné instituci správně porozumět bez pochopení historického procesu, který vedl k jejímu vzniku. Už ze samotného faktu existence institucí vyplývá, že instituce řídí lidské chování tím, že předem stanovují vzorce chování, které lidskému jednání předurčují jeden směr ze všech teoreticky možných směrů.“ (BERGER; LUCKMAN, 1999, 58)

Totální instituce

- Pojem zavedený americkým sociologem kanadského původu

Ervingem Goffmanem (1922–1982)

- Organizace, které vytvářejí pro své členy prostředí, jež se v zásadním ohledu liší od životního světa běžných občanů moderní společnosti.

Totální instituce

- Místo, které slouží současně jako bydliště i pracoviště a v němž větší počet podobně situovaných jedinců odříznutých na delší dobu od vnější společnosti vede společně navenek uzavřený a formálně spravovaný způsob života (Goffman, 1961)

Goffman, E.: *The Characteristics of Total Institutions*. In: Etzioni, A.: *Complex Organizations*. New York, Rinehart, 1961.

Společné rysy totálních institucí

- Pod jednou střechou spojují aktivity, jež jsou v podmínkách moderní společnosti provozovány odděleně a na různých místech (spánek, práce, volný čas).
- Všechny činnosti jsou provozovány pod dohledem téže autority.
- Všechny činnosti jsou provozovány za přítomnosti druhých osob, na které je pohlíženo stejně.

Společné rysy totálních institucí

- Všechny aktivity jsou provozovány podle přesného a pro všechny přísně závazného rozpisu.
- Všechny mají přispívat k naplňování proklamovaného cíle organizace.
- Zpřetrhání rodinných, profesních a občanských svazků.

Totální instituce jako sociální hybrid

- Částečně jsou formálními organizacemi, částečně sídelními komunitami.
- Jsou to zařízení specializovaná na změnu osobnosti.
- Každá představuje určitý sociální experiment ukazující, co lze učinit s individuální psychikou.
- Proti sobě stojí dvě zřetelně oddělené skupiny mezi kterými vládne velká sociální distance.
- Pracovní kontakt a vedení vlastní domácnosti je umožněno pouze personálu.

Erving Goffman

- „Člověku je zabráněno, aby své tělo, jednání, a dokonce i myšlení mohl držet stranou kontaktu s cizími osobami a věcmi. Nikdy není zcela sám, vždy je buď přímo vystaven pohledům druhých, anebo nemůže tuto možnost alespoň vyloučit.“

5 skupin totálních institucí

- Instituce ustavené za účelem péče o ty, o nichž se soudí, že o sebe sami pečovat nedokážou (např. lidé přestárlí, sirotci, osoby s tělesným či mentálním postižením).
- Instituce pečující o osoby, které o sebe pečovat nedokážou, a navíc mohou být z různých důvodů pro společnost nebezpečné (např. lidé trpící nakažlivými chorobami, nebezpeční šílení).

5 skupin totálních institucí

- Instituce zřízené kvůli ochraně společnosti před nebezpečnými osobami. Nejde o blaho „chovanců“, nýbrž o ochranu druhých (např. vězení, ústavy pro převýchovu nezletilých, sběrné tábory).
- Zařízení pro realizaci určitých technických záležitostí souvisejících s provozem společnosti (např. kasárna, námořní lodě, internátní školy).
- Zařízení, jež mají umožnit svým obyvatelům stáhnout se ze světa (kláštery a azyly nejrůznějšího druhu).

Institucionalizace

- Goffman popisuje institucionalizaci jako odpověď pacientů na byrokratické struktury a umrtvující procesy totální instituce.
- V sociálních vědách - proces, kdy se sociální role, hodnoty, představy a způsob chování jednotlivce stávají pevně spojené s organizací, sociálním systémem nebo společenstvím.

Institucionalizace

Hospitalismus

- Tento negativní jev vzniká tam, kde jsou lidé izolováni od vnějšího světa.
- Hospitalizovaní se postupem času stávají na organizaci, která jim chtěla zprvu pomoci, zcela závislí a ztrácejí schopnost žít přirozeným způsobem života sami v běžných sociálních interakcích.

Dekarcerace

- Hromadné propouštění lidí z pobytových zařízení.
- Termín odvozujeme od **karceru**, tedy kázeňského trestu, u nás zakotveného ještě ve školském řádu z roku 1922, kdy žáci středních škol zůstávali za své přestupky proti školnímu řádu uzavřeni ve školách. Karcer u nás zrušil až školní řád z 12. 8. 1936.

1. vlna dekarcerace

- Velký zlom v běhu života mnoha duševně nemocných ve většině západních zemí nastal v 50. a 60. letech minulého století.
- Lidé začali být postupně propouštěni „na svobodu“.
- Léčbu ovlivnil také rozmach psychoterapeutických metod a objev nových léků.
- V západních zemích začaly prudce klesat počty dlouhodobě léčených pacientů v psychiatrických léčebnách a nemocnicích.

1. vlna dekarcerace

- v letech 1955 až 1974
klesl počet pacientů v **britských psychiatrických**
léčebnách asi o 30%
- v letech 1975 až 1977
klesl v **Kalifornii** počet starých lidí ve státních a
obecních nemocnicích o 95%

2. vlna dekarcerace

- Nastoupila v 80. letech minulého století.
- Ústředním heslem se stala teze, že duševně nemocní mají právo na svobodný a nezávislý život.
- Určitou latentní roli i tentokrát sehrály otázky finanční.
- Paradoxem však zůstává, že mnozí lidé na tom byli po propuštění ještě hůře než předtím. Často se ocitali v situaci, kdy se o ně v domácím prostředí neměl kdo starat nebo se nikdo starat nechtěl.

Co je nutné udělat, aby dekarcerace byla úspěšná?

- Vytvořit síť domácí péče – síť terénních sociálních služeb.
- Zaručit propuštěným klientům a pacientům vhodné bydlení a ambulantní zdravotnické služby.
- Zajistit jim pracovní příležitosti.
- **Dostatečné finanční prostředky k zajištění výše uvedených aktivit.**